

AJUNTAMENT
DE
SÓLLER
(ILLES BALEARS)

CATÀLEG DE BÉNS PATRIMONIALS

IDENTIFICACIÓ I LOCALITZACIÓ

Denominació: Sa Fàbrica Nova

Altres denominacions:

Nº Inventari: A.9

Localització: Camí de cas Jurat, 2

Coordenades UTM: X: 475710 / Y: 4402370

Altitud: 24 m

Entorn: La fàbrica es troba en un solar situat entre el torrent Major i el camí de cas Jurat. Al costat esquerra hi ha el pont del carrer d'Andreu Coll i una font pública (també catalogada) i al costat dret un solar qualificat com a zona verda al vigent PGOU del 1998

Referència cadastral: 5724003DE7052S0001SO

CARACTERÍSTIQUES

Notes històriques:

Aquesta fàbrica de teixits ocupa el mateix solar que acollia la primitiva central termoelèctrica creada per l'empresa *Eléctrica Sollerense* (1907). L'any 1908, la societat hi instal·là l'estació transformadora de la tensió de 4.800 produïda a la central hidroelèctrica de Sa Costera a la tensió de consum de 150 volts. Per completar la producció de Sa Costera, habilita un motor lle de 100 Hp amb una alternadora trifàsica de 70 KVA. L'any 1910, l'empresa amplia la potència amb un altre motor lle de 200 Hp i una alternadora de 175 KVA, d'acord amb el projecte elaborat per la casa Wenzel de Barcelona.

L'any 1911 es dissol la societat *Eléctrica Sollerense*, que és substituïda per l'empresa *Bernardo Frontera, S. en C.* Quatre anys més tard, aqueixa societat es fusiona amb *El Gas, S.A.*

Per tal d'estalviar despeses, *El Gas, S.A.* creu oportú unificar en un mateix indret la producció de gas i electricitat, per la qual cosa entre 1917 i 1918 trasllada els dos motors de la central elèctrica al solar de la fàbrica de gas del carrer de sa Mar; i, l'any següent, ven el solar amb les restes de la fàbrica a Ramon Casanovas per 22.600 pessetes.

El 17/11/1921 es constitueix la societat *Rullan y Mayol, S. en C.*, integrada per Manuel Rullan i Damià Mayol com a socis col·lectius, i Catalina Estartús com a sòcia comanditària. Tot d'una, aqueixa empresa compra aquell solar i hi equipa una fàbrica de teixits de dril de 32 telers, que comença a funcionar amb una plantilla de 29 dones i 11 homes. Al pis superior de la fàbrica hi treballaven les canoneres i ordidores, i s'hi ubicava també la sala de mostres; mentre que els telers i el despatx eren a la planta baixa. La caldera estava situada darrera dels motors, a la cantonada del torrent; i entre el motor i el torrent hi havia la sala de blanqueig i els tintatges.

L'any 1925, la societat amplia la capacitat fins als 44 telers, el màxim que assolí la fàbrica. El nombre de treballadors també s'incrementa fins arribar a 48 dones i 13 homes.

Al llindar del 1932, Catalina Estartús es retira de la societat, que roman en mans dels altres dos socis.

El gener del 1943, l'empresa *Rullan y Mayol, S. en C.* arrenda la fàbrica a la societat *Textil Mallorquina, S.A.*, que ja existia d'abans, n'era soci Damià Mayol i explotava una fàbrica al Pont d'Inca. En les mateixes dates es crea la societat *Oliver, Bauzá y*

Cía, S.L., constituïda per Joan Bauçà i Antoni Oliver, que té com a finalitat la venda en exclusiva dels productes elaborats per *Textil Mallorca*.

El contracte d'arrendament que lligava les dues societats es rescindeix el juny del 1951 i, el mateix dia, el soci Damià Mayol compra la fàbrica a *Rullan y Mayol, S. en C.*, continuant la fabricació de teles com a propietari únic i sota el nom unificat de *Textil Mallorca, S.A.*

Al voltant del 1962/1963, Damià Mayol es retira com a fabricant i es constitueix una nova societat, *Industrias Textiles de Mallorca, S.A.* (ITEMSA), que passa a gestionar l'actiu i el passiu de les fàbriques que controlava Mayol; és a dir, Sa Fàbrica Nova, La Solidez, Can Puig des Sabó i la del Pont d'Inca. Aleshores, a la Fàbrica Nova es teixia tela per a camises, calçons i roba de cuina i, endemés, s'hi feien tots els acabats de les peces fabricades a les altres indústries. Els acabats es feien a un local situat a l'altre costat del carrer, on hi havia també els magatzems. A l'hora de teixir, duïen el fil preparat des del Pont d'Inca, perquè el ram de l'aigua ja havia desaparegut de la fàbrica.

Al començament de l'any 1971, ITEMSA s'acull al pla de reestructuració tèxtil propiciada pel Govern, que impulsa la destrucció dels telers mitjançant una indemnització de 2.000 pessetes per cada teler destruït. Les empreses que s'acullen al pla han de rompre una peça mestra de cada teler i indemnitzar els treballadors. Des d'aleshores, la fàbrica roman tancada. Quan es va esbucar la fàbrica de *La Solidez* es traslladaren els telers d'aquesta a la Fàbrica Nova, així com alguns telers de la fàbrica de Ca les Ànimes.

Descripció estructures:

És tracta d'un edifici d'una fàbrica de teixits que englobava tot el procés de producció, des del tractament del cotó fins al tintatge, filat, teixit i acabat de les peces. L'edifici principal presenta planta rectangular, dos pisos i coberta a doble vessant feta amb teula àrab. La façana és de mamposteria de pedra amb els cantons reforçats. A cada planta, lateralment, destaquen sis grans finestres verticals rectangulars rematats per un arc escarcer i que s'agrupen per parelles. Al frontis que mira al carrer hi ha altres quatre obertures per planta similars. Les rebranques de les obertures estan fetes amb carreus regulars i es tanquen amb finestres de fusta envidrats, els de la planta baixa reforçats amb uns retxats de ferro. Són els grans finestres típics de les fàbriques de l'època que permetien l'entrada d'una gran

quantitat de llum natural. L'estructura està formada per fer forjats unidireccionals de biguetes metàl·liques sobre jàsseres metàl·liques repartides amb tres vans i suportades sobre tres pilars de fusta en el centre de cada va. La coberta està formada amb la mateixa disposició que la planta inferior però amb encavallades de fusta sobre tres pilars de pedra. Les corretges també són de bigues de fusta igual que l'entrebigat.

Perpendicular a l'edifici principal, al costat sud, s'aixeca el cos d'edifici que acollia el despatx de la direcció i el magatzem i mostrari de peces, aixecat l'any 1938. Lleugerament més baix que l'anterior, aquest edifici presenta planta quadrada, dos pisos i coberta de teules a doble vessant. Les obertures de la façana estan distribuïdes en tres eixos verticals i altres tres horitzontals, a base de finestres adintellades orientades en vertical, de dimensions diverses però simètriques. En aquest edifici es trobava l'entrada del personal i de la direcció.

L'edifici està format per altres dos cossos auxiliars adossats al costat nord. L'adossat al cos principal fou aixecat el 1910 i encara guarda un motor Otto de gas pobre i un motor elèctric. Aquest està format per una única cruïja i en la seva planta baixa el forjat es de biguetes metàl·liques, la planta primera de biguetes de fusta i la coberta té una encavallada simple.

L'altre cos, adossat a l'anterior fou aixecat als anys trenta, d'escassa entitat constructiva. Per aquest lloc hi havia la segona entrada de la fàbrica, per on entraven i sortien tant les matèries primeres per fer els teixits com els productes acabats.

A l'extrem nord del complex s'aixeca una petita edificació, d'un pis de planta quadrada on hi ha l'antiga caldera de vapor i la base de la xemeneia, que hagué de ser enderrocada la dècada dels anys noranta perquè amenaçava ruïna. Les seves finestres exteriors estan tapiades.

Elements destacats: Façanes – amb les obertures - i volums dels edificis, motors elèctric i de gas pobre, empedrats i elements mobles de la fàbrica (veure elements a preservar)

Ús actual: Cap

Tipologia: Fàbrica

Classificació general: Edifici Industrial

Accessibilitat: Bona. A peu i amb vehicle ordinari

Cronologia: Contemporània

Datació: 1907 / 1921

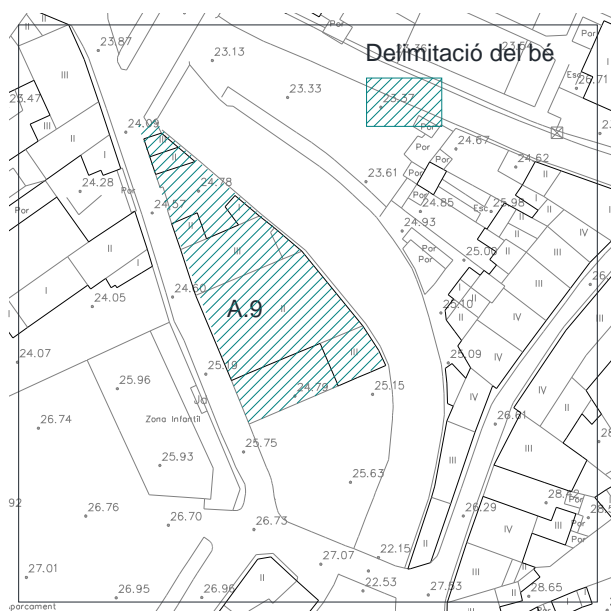
Críteris de datació: Documentals

Materials constructius: L'estructura de la fàbrica està construïda íntegrament de pedra. La coberta és de teula àrab. A les finestres s'usa el vidre i barrerons de fusta, i retxats de ferro a la planta baixa

Tècniques constructives: S'ha utilitzat la tècnica de la mamposteria o paredat, és a dir, obra feta de pedres i morter de ciment i arena

DELIMITACIÓ, JUSTIFICACIÓ I CRITERIS

Delimitació: L'espai de protecció engloba tot el complex de la fàbrica: l'edifici principal i originari de la fàbrica – el qual ja es trobava protegit en el PGOU de 1998 – i dos cossos annexats posteriorment en les dècades de 1920 i 1930 – que es troben als costats nord i sud respectivament de l'edifici original i que es feren servir com a oficines, magatzem de mostres i dependències auxiliars -. També s'inclou en la protecció l'edificació que acull l'antiga caldera de la fàbrica i que es troba en el límit del solar de la fàbrica, vora el pont d'Andreu Coll.

Justificació dels límits: Els límits de protecció estan justificats ja que es tracta de tot un conjunt industrial, en el qual cada edifici tenia la seva pròpia funció dins el procés productiu i de funcionament.

PROPIETAT I CONSERVACIÓ

Propietat: La major part de la fàbrica és de propietat particular – els hereus d'Adela Oliver -, mentre que el cos on es troba la caldera és de propietat municipal

Classificació del sòl: Urbà

Estat de conservació: Precari

Causes de deteriorament: Abandonament

Protecció existent: Catàleg de béns patrimonials del PGOU vigent

Treballs realitzats: L'edifici principal es va construir el 1907. S'han realitzats ampliacions documentades el 11/02/1910 (Arxiu Municipal de Sóller, sign.: 3903); el 21/01/1922 (Arxiu Municipal de Sóller, sign.: 4486); el 06/03/1922 (Arxiu Municipal de Sóller, sign.: 4486) i el 19/05/1925 (Arxiu Municipal de Sóller, sign.: 4488). Veure també expedient 79/2013

Perills eventuais: Deteriorament i esfondrament dels elements a causa del seu abandonament

Usos permesos: Els propis de la seva qualificació urbanística.

Elements a preservar:

- **Béns immobles:** S'ha de mantenir el volum del cos principal a fi de preservar la seva tipologia estructural com a fàbrica, així com els cossos annexes dels vessants nord i sud. A les façanes s'ha de conservar el referit de mamposteria i les obertures principals del cos central; així com la coberta de teula àrab. S'ha de mantenir l'edifici aïllat de la fàbrica, on s'ubica la caldera. S'han de conservar els empedrats originals de la planta baixa de l'edifici principal i a l'edifici on hi ha el motor de gas pobre.

També es conservaran els espais no ocupats per l'edificació com els accessos que s'utilitzaven per entrar el material i les oficines.

- **Béns mobles:** Els béns mobles a protegir són els següents:

1. Motor de gas pobre

- ❑ Ubicació: Cos annex al costat esquerra de l'edifici principal
- ❑ Datació: 1908
- ❑ Material: Ferro
- ❑ Utilitat original: Producció d'energia
- ❑ Estat de Conservació: precari

2. Motor elèctric

- ❑ Ubicació: Cos annex a l'extrem esquerra de la fàbrica
- ❑ Datació: c. 1930
- ❑ Material: Ferro
- ❑ Utilitat original: Producció d'energia
- ❑ Estat de Conservació: precari

3. Caldera

- ❑ Ubicació: Cos aïllat al costat del pont d'Andreu Coll
- ❑ Datació: c. 1922
- ❑ Material: Ferro
- ❑ Utilitat original: Producció d'energia
- ❑ Estat de Conservació: precari

4. Columnes de ferro forjat de l'edifici principal

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: c. 1907
- ❑ Material: Ferro
- ❑ Utilitat original: Aguantar estructures
- ❑ Estat de Conservació: bo

5. Embarrats, Politges, eixos i maquinària transmissora d'energia dels telers

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: 1922

- ❑ Material: Ferro i Fusta
- ❑ Utilitat original: Transmissió d'energia als telers
- ❑ Estat de Conservació: precari

6. Teler de garrot

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: segle XX
- ❑ Material: Ferro i Fusta
- ❑ Utilitat original: Elaboració de teixits
- ❑ Estat de Conservació: precari

7. Teler d'espasa

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: segle XX
- ❑ Material: Ferro i Fusta
- ❑ Utilitat original: Elaboració de teixits
- ❑ Estat de Conservació: precari

8. Teler doble

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: segle XX
- ❑ Material: Ferro i Fusta
- ❑ Utilitat original: Elaboració de teixits
- ❑ Estat de Conservació: precari

9. Porta d'una caldera de gas

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: segle XX
- ❑ Material: Ferro
- ❑ Utilitat original: impedir la sortida de gas
- ❑ Estat de Conservació: precari

10. Ordidor de lilit

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: segle XX
- ❑ Material: Ferro i Fusta
- ❑ Utilitat original: preparació dels fils per l'ordit
- ❑ Estat de Conservació: precari

11. Màquina de canons

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: segle XX
- ❑ Material: Ferro
- ❑ Utilitat original: preparació dels fils per l'ordidor
- ❑ Estat de Conservació: precari

12. Ordidor mecanitzat de ferro

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: segle XX
- ❑ Material: Ferro
- ❑ Utilitat original: preparació del fil per a l'ordidor
- ❑ Estat de Conservació: precari

13. Talladora de mostres

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: segle XX
- ❑ Material: Ferro i Fusta
- ❑ Utilitat original: preparar les mostres de tela per vendre
- ❑ Estat de Conservació: precari

14. Caixa forta

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: segle XX

- ❑ Material: Ferro
- ❑ Utilitat original: guardar documents
- ❑ Estat de Conservació: precari

15. Màquina de fer bitlles

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: segle XX
- ❑ Material: Ferro
- ❑ Utilitat original: col·locar el fil a les bitlles de les llançadores
- ❑ Estat de Conservació: precari

16. Mostraris

- ❑ Ubicació: Edifici principal de la fàbrica
- ❑ Datació: c. 1960
- ❑ Material: paper i tela
- ❑ Utilitat original: mostres per a la venda
- ❑ Estat de Conservació: precari

Intervencions urgents: Restauració de les cobertes i reparacions d'elements que amenacen ruïna.

Criteris d'intervenció: Es permetran obres de millora, conservació, restauració, reestructuració, consolidació i rehabilitació, definides a l'annex normatiu 6 del PGOU vigent.

Es permetrà la redistribució interior de l'edificació als efectes de millorar la seva funcionalitat i seguretat sense que això impliqui modificació del volum exterior i la lectura dels espais principals.

Pel que respecta als béns mobles, aquests es poden restaurar i reconstruir per tal de que recuperin la seva funció original, sense que això suposi la pèrdua de la seva fisonomia ni utilitat primitiva.

Els béns mobles, es poden moure o traslladar dins de la fàbrica.

Els empedrats, motors i caldera s'han de mantenir en els seu lloc original, podent-se reformar i restaurar però no traslladar. Pel que fa als embarrats, s'han de conservar

en el seu lloc original els eixos principals, podent-se moure els secundaris segons la disposició i adaptació als nous usos.

Per la restauració de les façanes i volums les intervencions s'adequaran a les característiques de l'immoble pel que fa a l'elecció de materials, tècniques constructives i acabats.

Al cos del vessant nord, s'han de reobrir les finestres actualment tapiades en la seva forma original. Igualment s'ha de procedir amb el cos de la caldera, on s'han d'obrir les finestres tapiades i reconstruir el volum original.

Observacions / Altres: Es permet la reconstrucció de l'antiga xemeneia – avui desapareguda - de la fàbrica al costat de la caldera, previ estudi justificatiu.

BIBLIOGRAFIA I OBSERVACIONS

Bibliografia:

BERNAT, Catalina, et alii: *Guia dels pobles de Mallorca: Sóller.*- Hora Nova, S.A.- Palma, 1999.

ESCARTÍN BISBAL, Joana M^a/ SERRANO ESPASES, Aina R., *Desaparició i permanència del teixit industrial a la Part Forana: els casos d'Esporles i Sóller*, Palma, a *III Congrés El Nostre Patrimoni Cultural*, Societat Arqueològica Lul·liana, 1994.

QUETGLAS CIFRE, Antoni / PÉREZ PASTOR, Plàcid / COLOM GUASP, Antoni, *Les fàbriques de teixits mecànics de Sóller: el patrimoni perdut*, a MUSA 4, Manacor, Museu de Manacor, 2008.

SERRANO ESPASES, Aina R., “Del teler manual al teler mecànic. La rellevància del cotó a Sóller”, a MANERA, Carles/ PETRUS, Joana M^a, *Del taller a la fàbrica. El procés d'industrialització a Mallorca*, Palma, “Quaderns Cultura fi de segle” 8, Ajuntament de Palma, 1991.

SERRANO ESPASES, Aina R. / BERNAT ALCOVER, Xesca / FORTEZA MAYOL, Àngels, *Sóller, principal centre textil de la “Part Forana” mallorquina. Primeres notes (finales s. XVIII-primerà mitad s. XX)*, Palma, *Estudis d'Història Econòmica* 1, 1990.

Observacions:

Data d'elaboració de la fitxa: 17/07/2013

IMATGES

